

Шугалєєва І.Г.,
аспірантка кафедри фінансового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2021.4.17>

ПРАВОВА ВИЗНАЧЕНІСТЬ У ПОДАТКОВОМУ ПРАВІ

Постановка проблеми. Правова визначеність є основоположною вимогою принципу верховенства права. Дотримання такого складника є необхідним для забезпечення точності, ясності, доступності, передбачуваності правових наслідків застосування відповідної правової податкової норми. Такий принцип визнаний міжнародною спільнотою та широко використовується для визначення критерію дотримання прав людини у будь-якій сфері суспільного життя, де існує право. Такий принцип досить широко демонструє свої самостійні вимоги, недотримання яких призведе до нерівності публічних та приватних інтересів, недотримання прав людини та навіть до свавольності держави у прийнятті рішень, внаслідок чого дослідження цього принципу у сфері фінансово-правових відносин є досить актуальним через безпосередній зв'язок права з економічною сферою існування суспільства.

Аналіз останніх досліджень. Наукове дослідження принципу правової визначеності здійснювали такі вчені, як Л. Богачова, І. Ковтун, О. Панкратова, О. Мусиченко та ін. Проте, незважаючи на широке дослідження цього принципу у праві, його дія у фінансово-правових відносинах є досить важливою, а тому заслуговує на наукове обґрунтування.

Не вирішені раніше проблеми стосуються існування у податковому праві невизначеності та шляхів її подолання, а тому актуальним є питання наукового дослідження цих проблем.

Метою статті є аналіз принципу правової визначеності та його вплив на фінансово-правові відносини й розробка практичних рекомендацій з удосконалення вітчизняного законодавства у зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу. Правова визначеність є основною вимогою такого принципу, як верховенство права, для правової держави. Дотримання такої вимоги є необхідним на кожному етапі правозастосування, що забезпечує передбачуваність законодавства, тобто дозволяє кожному суб'єкту податкових відносин планувати фінансові операції, а також забезпе-

чує суб'єктивну впевненість платників податків у законодавстві та збільшує довіру до держави.

Слід окремо зазначити, що правова визначеність є категорією-ідеалом, а тому є відносним поняттям, внаслідок чого досягти такого ідеалу неможливо навіть у разі найдетальнішої регламентації податкових відносин з урахуванням усіх їх особливостей. Це твердження підтверджується тим, що податкове законодавство відносно сильно обмежує права платників податку, серед них і право власності, яке виступає фундаментальним правом протягом багатьох століть, оскільки податкові норми насичені імперативними обов'язковими положеннями, які вимагають детального формулювання з використанням якісної юридичної техніки, проте слід мати на увазі, що будь-який спосіб викладення інформації в нормативно-правових актах має бути вичерпним, розумним, якісним та зрозумілим для приватних суб'єктів. Крім того, така ознака податкового права, як динамічність, зумовлює складність та багатогранність відповідних відносин, адже через регулярні зміни податкових відносин виникає необхідність у новій регламентації відносин. А тому навіть у разі ідеальної регламентації зазначених відносин приватні суб'єкти зацікавлені у невизначеності, оскільки вона дозволить використовувати законодавство найзручнішим шляхом, а специфікою юридичної мови є те, що письмовий виклад норм дозволяє тлумачити приватними суб'єктами норми щоразу у процесі їх застосування. Тому говорити про визначеність, доступність, якість та з позиції інших вимог правової визначеності доводиться лише з боку відносності до ідеалу. На поточний момент, окрім проблеми вимоги правової визначеності, є проблема специфічних підходів до регулювання податкових правовідносин уповноваженими органами, внаслідок чого зазначена вимога верховенства права може стати постійною або регулярною, а пов'язані з динамікою новели податкового законодавства провокують усе більшу невизначеність та породжують нові категорії спорів [1].

У міжнародному співтоваристві правова визначеність визнається головною складовою частиною вимоги верховенства права. У справі Голден проти Сполученого Королівства Європейський суд з прав людини виходить з такої позиції, що закон має відповідати вимогам юридичної визначеності, що може гарантувати захист прав окремих осіб, а також дотримання органами владних повноважень сталих позицій. А тому зацікавлені суб'єкти зможуть передбачувати наслідки застосування певних норм без звернення до уповноважених органів для тлумачення норм та системи права загалом. На рівні теорії права правова визначеність є досить складною та багатогранною категорією та відповідно до цієї вимоги: 1) всі правові акти мають публікуватися та викладатися зрозумілою мовою; 2) зворотню дію нормативно-правових актів має бути заборонено (крім прямо визначених законом винятків, запроваджених з метою покращення становища приватних осіб); 3) судова практика національних судів має бути послідовною; 4) національне законодавство має бути придатним для застосування із забезпеченням його виконання; 5) оцінка законодавства має здійснюватися на регулярній основі. Крім цього, Венеційська комісія у Контрольному переліку питань для оцінки дотримання верховенства права (The Rule of Law Checklist) визначає такі складники принципу правової визначеності, як: 1) доступність законодавства, що слід розуміти як оприлюднення нормативно-правових актів до набрання ними чинності, щоб зацікавлені особи мали час на ознайомлення з ними; 2) доступність судових рішень для суспільства, тобто основну дію здійснює принцип гласності судового процесу та суду задля забезпечення належного здійснення правосуддя; 3) передбачуваність нормативно-правових актів, особливо наслідків їх застосування, зрозумілий спосіб їх викладення та структурованість. З цього приводу Європейський суд з прав людини у справі Санді Таймс проти Сполученого Королівства вказав, що норма права не може вважатися обов'язковою та законною, якщо вона не була належним чином опублікована, чітко викладена, що дає можливість зацікавленій особі керуватися нею; 4) сталість і послідовність приписів правових актів, що передбачає можливість нормативно-правових приписів пристосовуватись до динаміки податкових відносин. Якщо ж у нормативно-правових актів відсутня така можливість, то вони підлягають зміні, проте лише за умови

надання інформації суспільству; 5) легітимні очікування, така вимога не поширена у науковому середовищі та вона не має єдиного та однозначного підходу, проте суть її виявляється у захисті тих осіб, що мають довіру до закону та передбачають наслідки застосування тих чи інших законодавчих положень; 6) унеможливлення зворотної сили дії нормативно-правових актів у часі із загальновідомими виключеннями; 7) вимога остаточності судового рішення, що передбачає істинність судового рішення та перегляд обов'язкового рішення лише у разі повторного розгляду справи [2].

Аналізуючи вимоги цього принципу, можна дійти висновку про наявність двох рівнів правової визначеності: внутрішнього та зовнішнього. Перший пов'язаний зі змістом нормативних актів та їхніх норм, тобто норми мають викладатися у логічній послідовності, мати достатність, смислову завершеність. Зовнішній аспект присвячений формальному закріпленню правових норм, тобто певні суспільні норми мають відбиратися та закріплюватися на рівні законодавства. Слід також зазначити, що чим більша деталізація податкових норм, тим частіше можуть виникати проблеми з її можливістю адаптації до динамічних суспільних відносин, а тому рівень деталізації повинен бути рівномірним і все ж таки залишати місце диспозитивному методу регулювання, оскільки у разі використання лише імперативного методу регулювання виникає формалізм та позитивізм, який не найкращим способом може відображатися на суспільному житті громадян.

Беручи до уваги вищенаведене, до переваг правової визначеності можна віднести такі як: 1) стабільність і передбачуваність податкового законодавства, що є досить важливими вимогами через зв'язок податків з економічною складовою частиною суспільного життя громадян та дозволяє передбачити наслідки застосування податкових норм; 2) забезпечення достатності, вичерпності та послідовності у регулюванні податкових відносин, а також забезпечення відсутності прогалин та колізій у податковому законодавстві; 3) сприяння зростанню суспільної довіри до податкового законодавства та держави, внаслідок чого зменшується навантаження на судові та адміністративні органи, що здійснюють вирішення спорів між учасниками відповідних відносин; 4) гарантування правильності, зрозумілості тлумачення та застосування податкових норм, внаслідок чого знову ж таки зменшується навантаження на суб'єкти

розгляду податкових спорів. На додачу до зазначених вимог високий рівень невизначеності є недопустимим також через сутність податкового законодавства, яке може використовуватись за належного ступеня нормативної регламентації, стабільності та відсутності колізій та прогалін. У такому разі неможливий і розподіл публічних кошів держави, а іноді й зростає рівень свавільності і дискримінаційність застосування відповідної норми уповноваженими органами [3].

На поточний момент можна виокремити два методи уніфікації та модернізації податкового законодавства: 1) перегляд податкового законодавства та його доповнення з деталізацією певного кола відносин; 2) формування податкової інструкції для платників податків, що більш розширено буде регламентувати податкові відносини та матиме простіший механізм внесення змін, внаслідок чого буде братися до уваги динамічність відносин та забезпечуватиме коректність правового регулювання. Другий спосіб є більш складним, оскільки вимагає внесення змін не тільки до основного податкового закону, а й до інших нормативно-правових актів, що мають передбачати відповідальність та покласти відповідні обов'язки, пов'язані зі сплатою податків. Крім того, необхідно брати до уваги контрольовану децентралізацію, що може бути ефективним інструментом врегулювання відносин суб'єктами індивідуального правозастосування.

Підстав виникнення невизначеності досить багато, до них, зокрема, першочергово належать правові принципи, які неможливо визначити через їх «програмність» та встановлення цілей, а не засобів досягнення мети. Крім того, найчастіше трапляються такі правові об'єкти з відкритим змістом, як оціночні поняття, що в індивідуальному правозастосуванні можуть мати зовсім різний зміст та характер, внаслідок чого ставиться під сумнів стабільність судових рішень та законодавства. Також податкові нормативно-правові акти можна характеризувати наявністю великої кількості відсилочних та бланкетних норм. Перші з яких вимагають усіх елементів правової визначеності у нормі, до якої відсилає норма. Бланкетні ж норми відсилають до певного правопорядку загалом, внаслідок чого також необхідно виконувати вимоги правової визначеності до законодавчих органів. Крім цього, вказані види правових норм досить сильно ускладнюють законодавчі акти, а тому їх використання має бути обмежене та обґрунтоване [4].

Натепер роль судової практики неможливо переоцінити для вирішення спорів, формування сталих правових норм, забезпечення передбачуваності нормативно-правових актів податкового законодавства, внаслідок чого судові органи виступають засобами деталізації податкових відносин, формуючи прецеденти. Слід зауважити, що спори про судові прецеденти як джерело права майже завершилися, визнаючи судові рішення не самостійним джерелом права, а рекомендаційним, що тлумачить правила, які містяться в нормах права. На практиці навіть може виникнути ситуація, що суддя приймає справу до розгляду з обов'язковою наявністю судової практики, внаслідок чого судові рішення набирають усе більшого значення у суспільному житті. Відмінне значення мають постанови Верховного Суду, в яких не тільки містяться роз'яснення застосування права, а й визначається щонайменше одне загальне положення, що має нормативну новизну. Внаслідок чого такі позиції Верховного Суду сприймаються місцевими та апеляційними судами як загальнообов'язкові, відхилення від яких вимагає ретельної підготовки та викликає багато питань у науковому середовищі. Зокрема, Верховний Суд сформував правову позицію щодо підстав відступу від сформованої правової позиції Верховного Суду, а саме: 1) зміна законодавства, серед випадків якої трапляються ситуації, за яких зміна законодавства не дозволяє суду однозначно дійти висновку, що зміна судової практики можлива без відступу раніше сформованої правової позиції Верховного Суду, а тому така підстава вимагає ретельної підготовки та аналізу впливу змін законодавства на суспільні відносини та судову практику; 2) ухвалення рішення Конституційним Судом України, висновки якого можуть безперешкодно змінити як судову практику, так і бути підставою для зміни нормативно-правових актів; 3) нечіткість закону, зокрема може траплятися у випадках тлумачення та вирішення спірної ситуації різними палатами Верховного Суду по-різному, внаслідок чого виникає можливість відходу від обох правових позицій за належного обґрунтування; 4) винесення рішення Європейського суду з прав людини, акти якого мають більшу юридичну силу, ніж національні законодавчі акти, а тому національні суди мають враховувати практику такої судової установи; 5) зміни у праворозумінні, що пов'язані зі зміною підходів до вирішення певної категорії справ, що також може бути викликано новими позиціями

Верховного Суду, наявність загрози національній безпеці, громадянському суспільству, непередбачувані обставини.

Вагоме значення для зменшення правової невизначеності мають норми-дефініції. Юридичні поняття становлять виділення основних ознак предмета або явища та поєднання їх у певній формі. Причому виділяють особливі ознаки, ті, що відрізняють від інших об'єктів чи явищ. Норми-дефініції підлягають класифікації та поділяються на: 1) статутні, тобто ті, що містяться у нормативно-правових актах (податок, збір, платник податку та ін.); 2) доктринальні – це такі поняття, що розробляються у науковому середовищі та можуть використовуватися навіть у разі індивідуального правозастосування, проте вони прямо не закріплюються у законодавстві (податковий процес); 3) поняття-дефініції, що розробляються в ході судових розглядів справ; 4) інтерпретаційні – ті, що можуть міститися в офіційних роз'ясненнях податкових органів, зокрема в індивідуальних податкових консультаціях [5].

Загальноприйнятою є така думка, що норми-дефініції безпосередньо не регулюють фінансово-правові відносини, оскільки в них не містяться дозволи, заборони, зобов'язання, а лише надається визначення певних понять, проте вони регулюють відповідні відносини опосередковано, адже у разі відсутності норм-дефініцій досить складно навіть вирізнити суб'єктів та зміст правовідносин. Крім того, зв'язок між цими та іншими видами норм настільки стійкий, що без норм-дефініцій неможливо здійснювати оподаткування. Вони також мають значення для сталості понятійного апарату певної галузі та забезпечують взаємозв'язок із суміжними галузями, забезпечуючи стійкість відповідних правовідносин. А тому такі норми необхідні для належного функціонування податкової системи та податкових правовідносин, належне визначення основних категорій також зменшує кількість прогалин, подолання яких є досить нераціональним аспектом функціонування будь-якої правової системи.

Правова визначеність досить сильно пов'язана з такою вимогою верховенства права, як законність. На це звертає увагу і Європейський суд з прав людини, який у справі «Медведев та інші проти Франції» зазначає, що закон настільки повинен бути передбачуваним у своєму застосуванні, настільки він має відповідати стандартам законності, встановленому Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, що передбачає достатності

з метою уникнення будь-якого ризику свавільності й дозволяє громадянам, якщо необхідно з допомогою уповноважених осіб, передбачити розумні наслідки для особистого застосування норм права [6]. Окрім такої судової установи, на важливість правової визначеності вказує і Конституційний Суд України у рішенні від 22.09.2005, в якому зазначає, що вимога правової визначеності впливає із конституційних принципів рівності та справедливості перед законом, а також вимоги ясності, однозначності правової норми та її передбачуваності, оскільки інші засоби не можуть забезпечити її однакове застосування зацікавленими суб'єктами, та не виключає необмеженості трактування відповідної норми у правозастосовчій діяльності і призводить до сваволі [7]. Також заслуговує на увагу рішення Конституційного Суду України від 29.06.2010 року, у якому суд вказує на правову визначеність як безпосередній складник верховенства права та зазначає: «Одним з елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки» [8].

У Великобританії концепція правової визначеності пов'язується з критерієм розумної людини, що втілюється у пасажирі автобусу в Клепхемі (тобто середньостатичного за розумовими здібностями громадянина). Тобто правова визначеність дотримується, якщо така модель особи зможе зрозуміти зміст правової норми, точно її інтерпретувати та використати, розуміючи наслідки, які можуть бути викликані такими діями. Такий критерій є демонстрацією зв'язку з принципом розумності.

Висновок. Принцип правової визначеності є основоположним для фінансово-правових відносин, дотримання та забезпечення якого є необхідним для належного рівня регламентації таких відносин. Цей принцип включає такі вимоги, як розумність, доступність, точність, якість, стабільність системи законодавства. Порушення чи відсутність хоча б однієї з вимог призводить до невідповідності приватних та публічних відносин, неможливості передбачення наслідків застосування законодавства. Невизначеність

може проявлятися у двох аспектах: 1) негативно як недолік законодавця, що призводить до наслідків порушення прав зацікавлених осіб; 2) позитивно, що розуміється як сукупність правових засобів, що дозволяють відносно знизити рівень невизначеності. На поточний момент можна побачити світову тенденцію до делегування певних повноважень для зменшення невизначеності у податкових правовідносинах на рівень правозастосування, проте слід мати на увазі, що правова визначеність характеризує ідеальний стан законодавства, тобто є «програмним» положенням, якого слід досягти хоча б частково. А тому засоби забезпечення та багато інших сфер є досить актуальними теоретично недослідженими питаннями, що потребують належної наукової аргументації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богачова Л.Л. Принцип правової визначеності в європейському і національному праві. *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. № 2. С. 1–13. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=tipp_2013_2_74 (дата звернення: 10.11.2021).

2. Ковтун В.І. Щодо принципу правової визначеності. Принципи сучасного конституціоналізму та Основний Закон України. *IX Тодиківські читання* : збірник тез наукових доповідей і повідомлень Міжнародної наукової конференції (4–5 лист. 2016 р.). Харків, 2016. С. 61–62.

3. Мусиченко О. Зрозумілість і чіткість закону як складники принципу правової визначеності в практиці Європейського суду з прав людини. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. С. 149–154.

4. Панкратова В.О. Історичні витоки принципу правової визначеності. *Підприємство, господарства і право*. 2017. Вип. № 1. С. 187–192. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Pgip_2017_1_36 (дата звернення: 12.11.2021).

5. Панкратова В.О. Роль принципу правової визначеності у процесі правозастосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. № 33(1). С. 35–38. URL: [www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=nvuzhpr_2015_33\(1\)_11](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=nvuzhpr_2015_33(1)_11) (дата звернення: 12.11.2021).

6. Рішення Європейського суду з прав людини від 29 березня 2010 р., заява № 3394/03. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["CASE%20OF%20MEDVEDYEV%20AND%20OTHERS%20v.%20FRANCE"\],"documentcollectionid":\["GRANDCHAMBER"\],"chamber":\["CHAMBER"\],"itemid":\["001-97979\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (дата звернення: 13.11.2021).

7. Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 р., справа № 1-17/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text> (дата звернення: 13.11.2021).

8. Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 р., справа № 17-рп/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text> (дата звернення: 13.11.2021).

Шугалєєва І.Г. ПРАВОВА ВИЗНАЧЕНІСТЬ У ПОДАТКОВОМУ ПРАВІ

Стаття присвячена розгляду принципу правової визначеності як основоположному принципу фінансово-правових відносин. У статті наводиться аргументація та значення принципу правової визначеності. Наводяться складники цього принципу, зокрема: 1) всі правові акти мають публікуватися та викладатися зрозумілою мовою; 2) зворотню дію нормативно-правових актів має бути заборонено; 3) судова практика національних судів має бути послідовною; 4) національне законодавство має бути придатним для застосування із забезпеченням його виконання; 5) оцінка законодавства має здійснюватися на регулярній основі. Також наводяться ключові аспекти доповіді Венеційської комісії, що визначає вимоги до цього принципу: 1) доступність законодавства; 2) доступність судових рішень для суспільства; 3) передбачуваність нормативно-правових актів, особливо наслідків їх застосування, зрозумілий спосіб їх викладення та структурованість; 4) сталість і послідовність приписів правових актів; 5) легітимні очікування; 6) унеможливлення зворотної сили дії нормативно-правових актів у часі із загальновідомими виключеннями; 7) вимога остаточності судового рішення. Також наведені переваги втілення цього принципу, що проявляються у стабільності і передбачуваності податкового законодавства, послідовності у регулюванні податкових відносин, зростанні суспільної довіри до податкового законодавства та держави, гарантуванні правильності та зрозумілості тлумачення та застосування податкових норм.

Крім того, виокремлено два способи модернізації та уніфікації законодавства, до яких належать: перегляд податкового законодавства та його доповнення з деталізацією певного кола відносин та формування податкової інструкції для платників податків, що більш розширено буде регламентувати податкові відносини та матиме простіший механізм внесення змін. Також визначено підстави виникнення правової невизначеності та засоби її подолання. Детально описана роль норм-дефініцій та їх значення щодо регулювання такої сфери відносин та підвищення податкової визначеності. Крім того, наведені позиції Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини з цього питання.

Ключові слова: правова визначеність, правова визначеність у фінансово-правових відносинах, вимоги правової визначеності, засоби подолання правової невизначеності, підстави виникнення правової невизначеності.

Shugaleeva I.G. LEGAL CERTAINITY IN TAX LAW

The article is devoted to the consideration of the principle of legal certainty as a fundamental principle of financial and legal relations. The article presents the arguments and significance of the principle of legal certainty.

The components of this principle are given, in particular: 1) all legal acts must be published and presented in clear language; 2) the retroactive effect of regulations must be prohibited; 3) the case law of national courts must be consistent; 4) national legislation must be applicable and enforceable; 5) assessment of legislation should be carried out on a regular basis. There is also a report of the Venice Commission, which defines the requirements of this principle: 1) the availability of legislation; 2) availability of court decisions for society; 3) predictability of normative-legal acts, especially consequences of their application, clear way of their presentation and structure; 4) consistency and consistency of prescriptions of legal acts; 5) legitimate expectations; 6) preventing the retroactive effect of regulations in time with well-known exceptions; 7) the requirement of finality of the court decision.

There are also advantages of implementing this principle, which are manifested in the stability and predictability of tax legislation, consistency in the regulation of tax relations, increasing public confidence in tax law and the state, ensuring correctness and clarity of interpretation and application of tax rules. In addition, there are two ways to modernize and unify legislation, which include: revision of tax legislation and its supplementation with details of the range of relations and the formation of tax instructions for taxpayers, which will more widely regulate tax relations and have a simpler mechanism for amending. The bases of legal uncertainty and means of overcoming it are also determined. The role of norms-definitions and their significance in regulating this area of relations and increasing tax certainty is described in detail. In addition, the positions of the Constitutional Court of Ukraine and the European Court of Human Rights on this issue are presented.

Medvedev and Others v. France, the European Court of Human Rights refers to the connection between the principle of legal certainty and the principle of legality, i.e. the law must be as predictable in its application as it must meet the standard of legality fundamental freedoms, which provides for sufficiency in order to avoid any risk of arbitrariness and allows citizens, if necessary with the help of authorized persons, to provide reasonable consequences for the personal application of the law. In addition, the Constitutional Court of Ukraine points out in its decisions that one of the elements of the rule of law is the principle of legal certainty, which states that restrictions on fundamental human and civil rights and implementation of these restrictions are permissible only if the application of legal norms such restrictions. That is, the restriction of any right should be based on criteria that will allow a person to separate lawful behavior from illegal, to predict the legal consequences of their behavior.

Key words: legal certainty, legal certainty in financial and legal relations, requirements of legal certainty, means of overcoming legal uncertainty, grounds for legal uncertainty.